

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ЧОРНА Оксана Григорівна

УДК 378.147.016:614.8

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук



Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
СИДОРЧУК Людмила Андріївна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, завідувач кафедри
загальнотехнічних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
АВРАМЕНКО Олег Борисович,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, професор кафедри техніко-технологічних
дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВАСЕНКО Василь Васильович,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
завідувач кафедри теорії і методики технологічної
освіти та комп'ютерної графіки.

Захист відбудеться 25 жовтня 2016 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 24 вересня 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**



М. П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На початку XXI століття, як і в попередні історичні періоди, проблема забезпечення існування людини зберігає свою актуальність. Більш того, поряд з традиційними загрозами – війнами, політичною нестабільністю, природними катаклізмами, з'явилися і нові виклики, безпосередньо пов'язані з безпекою життєдіяльності людини. У зв'язку зі зростанням населення Землі, прогресуючою урбанізацією територій посилюється антропогенний вплив на навколишнє середовище, простежується глобальна зміна клімату. Екологічні та техногенні катастрофи, вичерпування природних ресурсів, демографічна ситуація і соціальні конфлікти призвели до нагальної необхідності пошуку нової парадигми безпеки в інтересах виживання як окремих людських спільнот, так і всього людського роду. Процеси глобалізації ще більшою мірою посилюють взаємозалежність природи і суспільства, людини і суспільства.

Суспільству необхідні фахівці, здатні до самовдосконалення, саморозвитку, які б уміли творчо використовувати набуті знання в процесі розв'язання завдань безпеки життя і діяльності людини, адаптуватися до соціально-економічних змін. Розв'язання зазначених завдань у системі підготовки майбутніх учителів технологій пов'язане з впровадженням нових підходів до їх фахової підготовки, спрямованих на формування активної позиції вчителя з питань забезпечення, відповідальності за особисту і колективну безпеку, потреби та здатності до самоосвіти в швидкозмінних умовах сучасного середовища.

Теоретичні та методологічні основи фахової підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах висвітлені у дослідженнях багатьох вітчизняних науковців, зокрема – дослідження П.С. Атаманчука, І.С. Волощука, Р.С. Гуревича, В.І. Гусєва, П.В. Дмитренка, А.В. Касперського, О.М. Коберника, М.С. Корця, В.В. Кузьменка, В.П. Курка, Д.О. Лазаренка, Г.Є. Левченка, Л.В. Оршанського, А.М. Плутка, Б.А. Прокоповича, Д.Ф. Рудика, Г.В. Терещука, В.К. Сидоренка, В.В. Стешенка, Д.О. Тхоржевського, В.І. Чепка, С.М. Яшанова та інших.

Шляхи і способи розв'язання проблем навчання безпеки життя і діяльності у вищих навчальних закладах освіти окреслені в наукових дослідженнях таких українських вчених, як В.В. Березуцького, С.П. Гвозд'їй, Є.П. Желібо, О.І. Запорожця, В.М. Заплатинського, В.В. Зацарного, О.В. Кобилянського, Г.Д. Кондрацької, В.М. Лапіна, В.В. Мендерецького, Л.А. Сидорчук.

Кожен із науковців розглядав проблему безпеки життєдіяльності з різних аспектів її як науки, так і навчальної дисципліни. Зокрема, Л.А. Сидорчук у своєму дисертаційному дослідженні визначила періодизацію в історичному аспекті та роль безпеки життєдіяльності як навчальної дисципліни у фаховій підготовці майбутнього вчителя фізики;

Г.Д.Кондрацькастворила модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до викладання основ безпеки життєдіяльності; О.В. Кобилянський свої дослідження присвятив проблемі формування професійної компетентності в процесі вивчення безпеки життєдіяльності фахівців економічного спрямування; підготовку майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки розглянула С.П. Гвоздій.

Разом з тим, аналіз навчально-виховного процесу з безпеки життєдіяльності при підготовці майбутніх учителів технологій дає можливість дійти висновку про те, що рівень компетентності з безпеки життєдіяльності не завжди відповідає вимогам соціального замовлення до кваліфікації випускника та його особистим потребам.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються такі методичні проблеми, як конструювання змісту інтегрованого курсу соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, побудова його логіко-дидактичної структури, удосконалення форм і методів навчання, формування фахової компетентності майбутніх учителів технологій в процесі навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, використання інноваційних технологій навчання.

У сучасних наукових концепціях предметної галузі безпеки життєдіяльності домінують інтеграційні тенденції, які містять елементи соціологічних, біологічних, екологічних, фізичних, хімічних, технічних, географічних, медичних, психологічних, математичних, військових та інших наук. Інтегративна функція соціально-екологічної безпеки життєдіяльності проявляється в єдності навчання, виховання і розвитку особистості фахівця:

- прогностична спрямованість пов'язана з необхідністю розпізнавати, оцінювати і прогнозувати небезпеки і загрози, що діють на людину, природу, соціум в умовах їх безперервної взаємодії з техносферою;

- практико-орієнтована спрямованість характеризується впровадженням фахово орієнтованих технологій навчання, що сприяють формуванню у студентів значущих для майбутньої діяльності рис особистості безпечного типу поведінки, а також знань, умінь і навичок, що забезпечують якісне виконання функціональних обов'язків в обраній професійній області;

- компетентісно-діяльнісна спрямованість сприяє підготовці фахівця, який володіє високим рівнем професіоналізму і компетентності, вміє творчо знаходити, засвоювати і користуватися інформацією при аналізі різних проблемних ситуацій у системі "людина - природа - суспільство - техносфера".

Особливої ваги набуває ця проблема в контексті фахової підготовки майбутніх учителів технологій, сучасні вимоги до яких на перший план висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і

самостійної особистості майбутнього кваліфікованого робітника, конкурентоспроможного на ринку праці.

Отже, аналіз методичних та психолого-педагогічних досліджень, нормативно-правових документів, а також практична педагогічна діяльність дозволили нам виявити низку *суперечностей між*:

- соціальною потребою в компетентному вчителів з активною позицією щодо питань безпечної діяльності в різних умовах навколишнього середовища та недостатньою готовністю до цієї діяльності випускника ВНЗ;
- традиційним класичним змістом навчальних педагогічних дисциплін та новими вимогами до змісту сучасної освіти, що має орієнтуватися на інтегровані курси з посиленням їх професійної спрямованості;
- важливістю підвищення якості фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки майбутніх учителів технологій та недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення.

Існування та осмислення вищезазначених суперечностей і проблем зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження **«Методика навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри методики викладання фізики і дисциплін технологічної освітньої галузі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка як складової частини розробки держбюджетної науково-дослідної теми «Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технологічного профілю», що виконувалася упродовж 2012-2015 рр. (№ державної реєстрації 0113U000488). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №7 від 28.02.2011 р.) та погоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №1 від 26.01.2016 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну і науково-методичну літературу з метою уточнення сутності теоретико-методологічних підходів з проблеми дослідження, дослідити процес становлення безпеки життєдіяльності як науки і навчальної дисципліни в педагогічній теорії та практиці вищого навчального закладу.

2. Визначити організаційно-педагогічні умови реалізації навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, критерії, показники та рівні

сформованості фахової компетентності з безпеки життя і діяльності майбутніх учителів технологій.

3. Розробити та науково обґрунтувати методику навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

4. Експериментально перевірити ефективність та педагогічну доцільність розробленої методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

Об'єкт дослідження: фахова підготовка майбутніх учителів технологій.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань на різних етапах дослідження використовувалися такі методи:

– *теоретичні:* аналіз психолого-педагогічної, науково-технічної та навчально-методичної літератури з проблем дослідження, порівняння, конкретизація, систематизація та узагальнення теоретичного та практичного матеріалу з проблеми дослідження;

– *емпіричні:* спостереження, анкетування, тестування, педагогічний експеримент, бесіди зі студентами та викладачами, що допомогли реалізувати програму дослідження та виявити якісні зміни в удосконаленні фахової підготовки майбутніх учителів технологій;

– *експериментальні:* констатувальний, пошуковий і формувальний етапи педагогічного експерименту, що дало змогу перевірити організаційно-педагогічні умови навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій;

– *методи математичної статистики* – аналітична і статистична обробка даних педагогічного експерименту для оцінювання результативності й вірогідності одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів:*вперше:*

– запропоновано та конкретизовано поняття «навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій»;

– визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій;

– визначено й обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості фахової компетентності з соціально-екологічної безпеки майбутніх учителів технологій;

– науково обґрунтовано та експериментально перевірено методику навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій;

– запропоновано концепцію конструювання змісту курсу

«Соціально-екологічна безпека життєдіяльності», який ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції і потребує оволодіння широким спектром комплексних міжпредметних загальнонаукових і прикладних знань (безпека життєдіяльності, основи охорони праці, основи ергономіки, цивільний захист);

– *подальшого розвитку* та узагальнення дістали теоретичні положення інтегрованого навчання в фаховій підготовці майбутніх учителів технологій, дидактичні та методичні матеріали для навчання студентів з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається впровадженням розробленої методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності у навчальний процес ВНЗ. З метою її практичної реалізації: розроблено та впроваджено в навчальний процес модульну навчальну програму курсу «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності» (рекомендовано Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, протокол №13 від 27.04.2016 р.), створено навчальні та навчально-методичні посібники у співавторстві (серед них 2 з Грифом МОН «Рекомендовано» та свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір № 56061 та №56062 від 14.08.2014 р., видані Державним департаментом інтелектуальної власності МОН України); розроблено діагностичні матеріали для контролю та самоконтролю навчальних досягнень студентів, методичні матеріали, які можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів для формування фахових компетентностей з безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій в процесі вивчення дисциплін з безпеки життя і діяльності.

Впровадження результатів дослідження. Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджено в навчальний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка №07-10/1177 від 30.06.2016 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка №113-н від 01.06.2016 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №36 від 19.04.2016 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка №05-16/62-1 від 02.02.2016 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка №1-7/313 від 10.06.2016 р.), Київського міжнародного університету (довідка №11 від 27.05.2016 р.).

Вірогідність та обґрунтованість результатів дослідження забезпечується коректністю вихідних даних; застосуванням комплексу методів дослідження, що відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; підтвердженням основних теоретичних положень результатами експериментальної перевірки та реалізацією основних розробок у процесі фахової підготовки майбутніх учителів технологій.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації у дисертаційній роботі сформульовані автором та є його науковим доробком.

У спільних наукових статтях, особистий внесок автора полягає у наступному: визначено загальну концепцію дослідження, обґрунтовано реалізацію його положень [9; 17]; проаналізовано класифікацію та визначено основні компетентності з безпеки життєдіяльності майбутнього вчителя [11]; визначено методичні підходи до викладання безпеки життєдіяльності [12];

У спільних навчально-методичних посібниках: роблено питання для вступного та підсумкового контролю рівня фахової компетентності студентів [1-5], обсягом 1,4 др.а.; запропоновано експериментальні завдання дослідницького характеру до лабораторних робіт [1; 3; 4], обсягом 1,9 др.а.; розроблено методично-інструктивні матеріали до лабораторних робіт з розділу «Техногенні небезпеки та їх наслідки» та «Організація безпечної та ефективної праці» [3; 4], обсягом 2,1 др.а.; розроблено тестові завдання для контролю якості навчальних досягнень з тем «Організація захисту населення в надзвичайних ситуаціях» і «Небезпечні та шкідливі фактори виробничого середовища» [6], обсягом 1 др.а., з тем «Основні заходи пожежної профілактики», «Особливості розслідування та обліку нещасних випадків» [7], обсягом 1,1 др.а.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення, теоретичні й практичні результати обговорено та схвалено на науково-методичних та науково-практичних конференціях і симпозіумах різного рівня: *міжнародних*: «Інновації в навчанні фізиці та дисциплін технологічної освітньої галузі: міжнародний та вітчизняний досвід» (м. Кам'янець-Подільський, 2008 р.), «Управління якістю підготовки майбутніх вчителів фізики та трудового навчання» (м. Кам'янець-Подільський, 2009 р.), «Формування професійних компетентностей майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю в умовах євроінтеграції» (м. Кам'янець-Подільський, 2010 р.), «Інноваційні технології управління компетентнісно-світоглядним становленням учителя: фізика, технологія, астрономія» (м. Кам'янець-Подільський, 2011 р.), «Інновації у навчанні фізики: вітчизняний і зарубіжний досвід» (м. Кам'янець-Подільський, 2012 р.), «Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технологічного профілю» (м. Кам'янець-Подільський, 2013 р.), «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (м. Кіровоград, 2014 р., 2015 р.), «Проблеми професійного становлення майбутнього фахівця в умовах сучасного освітнього простору» (м. Кіровоград, 2014 р.), «Дидактика фізики як концептуальна основа формування компетентнісних і світоглядних якостей майбутнього фахівця фізико-технологічного профілю» (м. Кам'янець-Подільський, 2015 р.); *всеукраїнських*: на звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка (2006-2015 р.р.), II Всеукраїнська заочна науково-практична конференція «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України» (м. Київ, 2016 р.); *науково-методичних семінарах* кафедри методики викладання фізики і дисциплін технологічної освітньої галузі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2006-2015 р.р.) та кафедри загальнотехнічних дисциплін Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2008-2015 рр.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження висвітлено в 28 наукових працях, з них: 3 навчальних посібники, 4 навчально-методичних посібники, 10 статей у наукових фахових виданнях, з них: 4 одноосібні, 2 статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 11 статей у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (275 найменувань) та додатків (6). Робота містить 12 рисунків та 17 таблиць. Загальний обсяг дисертації складає 223 сторінки, з яких 160 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, відповідно до яких сформульовано основні завдання, розкрито наукову новизну і практичну вартісність отриманих результатів. Висвітлено зв'язок обраного напрямку дослідження з науково-дослідною темою, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

У **першому розділі** – «**Теоретичні основи організації навчання майбутніх учителів технологій соціально-екологічної безпеки життєдіяльності**» – охарактеризовано стан проблеми і перспективи становлення безпеки життєдіяльності як науки та навчальної дисципліни, проаналізовано наукові та організаційно-педагогічні основи навчання з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, визначено шляхи підвищення рівня фахової підготовки з безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій, обґрунтовано дидактичний комплекс методичного забезпечення з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

На основі аналізу науково-методичної літератури (В.В. Бегун, В.С. Джигирей, Є.П. Желібо, В.Ц. Житецький, В.М. Лапін, І.М. Науменко, В.М. Заплатинський), дисертаційних досліджень (Г.Д. Кондрацька, О.В. Кобилянський, О.В. Пуляк, Л.А. Сидорчук), типових програм та вимог реалій сучасного суспільства визначено соціально-екологічну безпеку життєдіяльності як наукову дисципліну, а саме: соціально-екологічна безпека

життєдіяльності – інтегрований курс соціально-технічного спрямування, який вивчає небезпеки, закономірності їх прояву та дії, що загрожують людині в звичайних умовах проживання, у виробничому середовищі та при виникненні надзвичайних ситуацій, а також методи, засоби та правила запобігання й захисту від них, збереження здоров'я та працездатності людини у процесі життєдіяльності; уточнено дефініцію понять «соціальна безпека», «екологічна безпека», «соціально-екологічна безпека»: екологічна безпека – стан захищеності людини та суспільства в цілому від можливого негативного впливу навколишнього середовища, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; соціальна безпека – стан захищеності людини, соціальної спільноти від можливого порушення рівноваги суспільних взаємовідносин; соціально-екологічна безпека – стан захищеності людини у процесі життєдіяльності в системі «Людина – природа – техносфера – суспільство».

Розкрито суть методологічних підходів, що визначають специфіку побудови освітнього процесу з безпеки, зокрема: системний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, інтегративний та модульний; пріоритетність у цій системі надаємо інтегративно-модульному і компетентнісному підходам. Інтегративність при формуванні компетентностей з безпеки життєдіяльності у майбутніх учителів технологій відображається у змісті та структурі фахової освіти та освіти з безпеки діяльності. Така освіта реалізує тенденцію модульної інтеграції соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, об'єднуючи ергономічні знання, екологічні знання, знання з охорони праці, знання з безпеки життєдіяльності та фахові знання, ціннісне ставлення до природи, оточуючого середовища і поведінку у процесі розвитку особистості студента.

Визначено основні напрями соціально-екологічної безпеки в системі «Людина – природа – техносфера – суспільство» та основні небезпеки і ризики в елементах системи.

Уточнено класифікацію фахових компетентностей з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, зокрема виділено загальнокультурні, соціальні та фахові компетентності. Означаючи соціальні компетентності, маємо на увазі здатність, уміння знаходити інформацію й упевнено будувати свою поведінку в екстремальній ситуації для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності; уміння задовольняти бажання, спираючись на суспільні норми.

Визначено, що міждисциплінарність в циклі дисциплін з безпеки – це сучасний принцип навчання, який впливає на структуру навчального матеріалу, підсилюючи системність знань, активізує методи навчання, орієнтує викладача на застосування інноваційних форм організації навчання, забезпечуючи єдність освітнього процесу. Такі міждисциплінарні зв'язки дозволяють у системі навчання вчителя технологій вирішити протиріччя між розрізненим засвоєнням знань і необхідністю їх синтезу, комплексного застосування в практиці, трудовій діяльності та житті. На підставі цих

аргументів ми реалізуємо методику навчання з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

Встановлено, що зміст навчально-методичного забезпечення з безпеки життєдіяльності має відповідати сучасним досягненням методичної та педагогічної наук у вищій школі, таким науково-педагогічним принципам, як науковість, систематичність і послідовність, наочність, доступність, мотивація і створення позитивного ставлення до навчання.

У другому розділі – **«Методика навчання майбутніх учителів технологій соціально-екологічної безпеки життєдіяльності»** – теоретично обґрунтовано і розроблено методичну систему формування фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій; обґрунтовано складові компоненти методичної системи: цільовий, змістовий, процесуально-діяльнісний, результативно-діагностичний; визначено організаційно-методичні умови реалізації розробленої методичної системи.

Усі компоненти створеної методичної системи перебувають у взаємозв'язку, кожний з них впливає на наступний, визначаючи його зміст, що зумовлює реалізацію всієї системи – формування фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

Цільовий компонент містить усе різноманіття цілей і завдань: від головної мети – фахової підготовки майбутніх учителів з безпеки життя і діяльності в системі «Людина – природа – техносфера – суспільство», до конкретних завдань із формування теоретичних, практичних та методологічних знань з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності; засвоєння моделей безпечного здійснення професійної діяльності та збереження життя за різних умов навколишнього середовища.

Змістовий компонент у методичній системі є найбільш мобільним і змінюється відповідно до вимог соціального замовлення. Він представляє собою інтеграцію теоретичної й практичної підготовки з дисциплін безпеки життя і діяльності та фахової підготовки майбутніх учителів технологій; проектується на світоглядних, психолого-педагогічних, соціальних, екологічних, технологічних та культурологічних аспектах. У процесі вивчення й аналізу нормативної бази з безпеки життєдіяльності, типових програм, навчально-методичної документації створено навчальну програму з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності. Навчальна програма створена на засадах інтеграції та кредитно-модульної системи навчання, окремими змістовими модулями якої є: «Ризики та надзвичайні ситуації навколишнього середовища», «Основи ергономіки», «Охорона праці», «Забезпечення фахової дієздатності вчителя технологій». На наше переконання, саме завдяки інтеграційному поєднанню цих навчальних блоків можливо здійснити повноцінну підготовку вчителя технологій, здатного організувати безпечну навчально-виробничу діяльність.

Процесуально-діяльнісний компонент є відображенням взаємодії

викладача та студента і представлений формами, методами та засобами навчання. Проектування курсу соціально-екологічної безпеки в умовах інтегративно-модульної технології навчання передбачає застосування інноваційних навчальних технологій – частково-пошукових, проблемних, дослідницьких, інформаційно-комунікативних і, водночас, використання традиційних форм організації навчання: лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, самостійна та науково-дослідна робота студентів.

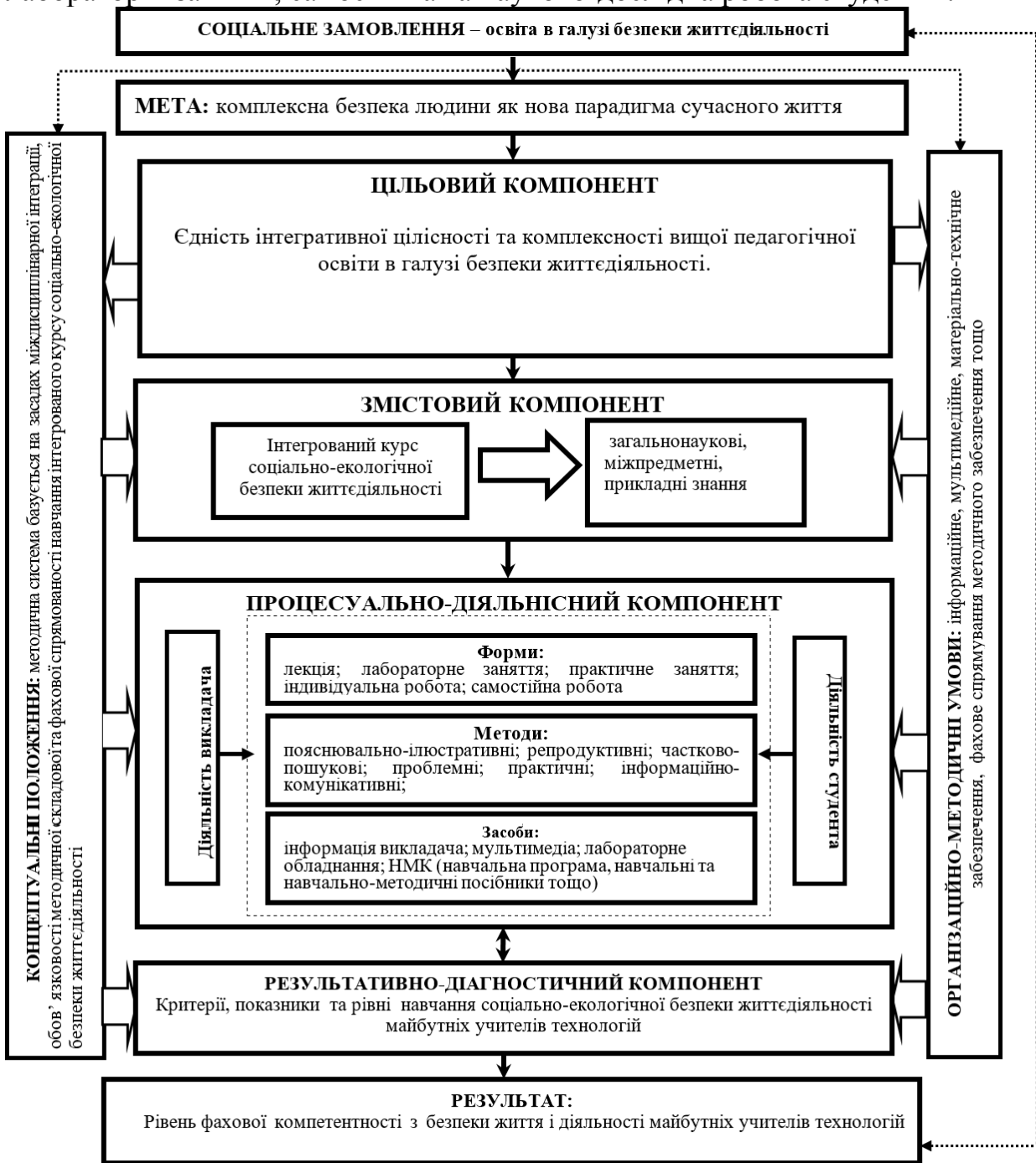


Рис.1 Модель навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій

З метою підвищення рівня викладання та якості навчання інтегрованого курсу розроблено методичні рекомендації для студентів з виконання лабораторного практикуму, практичних робіт, створено тезаурус основних понять та термінів курсу «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності», підібрано лабораторне обладнання та інструкції до його використання, створено презентаційні додатки до лекційних занять, навчальні та навчально-методичні посібники.

До традиційних методів навчання при вивченні змістового модуля «Охорона праці» було долучено «Комп'ютерну навчальну систему» та пошукову систему «Нормативно-довідкові матеріали з охорони праці», призначені для навчання і перевірки знань з питань охорони праці (програма для вищих та професійно-технічних навчальних закладів, передана Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Кам'янець-Подільському національному університету імені Івана Огієнка, поставка №5273 від 27.09.2012 р.). Комп'ютерна навчальна система включає програми «Організатор», «Курс» і «Формування навчально-методичного забезпечення». За допомогою програми «Формування навчально-методичного забезпечення» здійснювалася підготовка нових баз даних інформації та редагування наявних. Програма «Організатор» призначена для налаштування системи на проведення автоматизованого навчання і перевірки знань, програма «Курс» працює в чотирьох режимах: «Екзамен», «Тестування», «Самопідготовка», «Навчання».

Розроблено, за участі студентів, презентаційні додатки до лекційних та практичних занять. Розроблено матеріали для контролю та самоконтролю навчальних досягнень студентів, методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, обов'язкові інструкції з техніки безпеки та охорони праці для виконання лабораторного практикуму, перелік питань для підсумкового контролю рівня фахової компетентності.

У роботі запропоновано використовувати в процесі навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності інноваційні педагогічні методики, пов'язані з використанням активних методів навчання. Зокрема, ситуаційну методику (метод case-study, метод ситуаційних завдань). Нами розкрито, що дидактичне значення застосування ситуаційної методики навчання виявляється у використанні принципів проблемного навчання, принципу емоційності навчання та органічного поєднання теорії і практики, отримання можливості для розвитку фахової майстерності, організації знань за набутим досвідом, який підкріплено теорією; урізноманітненні самостійної роботи студентів; поєднанні застосування різних методів, прийомів та створенні нових методик на основі ситуаційної тощо.

Результативно-діагностичний компонент дозволяє визначити рівні фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності та ефективність запропонованої методичної системи.

Запропонована організація навчального процесу з вивчення питань безпеки життя і діяльності враховує особливості підготовки майбутніх учителів технологій, надає можливість викладачеві формувати фахові компетентності майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл, здатних якісно

організувати навчальний процес у кабінетах та майстернях трудового навчання, проводити заходи з цивільного захисту учнів у надзвичайних ситуаціях; виявляє результати засвоєння студентами різних компонентів змісту навчально-методичного комплексу підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності; надає можливість контролювати рівень оволодіння різними видами фахової діяльності; сприяє відтворенню та творчому застосуванню знань, отриманих під час засвоєння соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності»** – описано організацію, етапи проведення педагогічного експерименту, спрямованого на визначення результативності запропонованої методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх вчителів технологій; здійснено аналіз, узагальнення та наведено результати дослідження.

З метою визначення результативності методики навчання інтегрованого курсу безпеки життєдіяльності були визначені показники та критерії, за якими визначався рівень фахової підготовки з безпеки життєдіяльності: мотиваційно-ціннісний (усвідомлення значущості безпеки для успішної фахової діяльності, присутність активної позиції щодо питань безпечної діяльності в різних умовах навколишнього середовища, позитивна мотивація вдосконалення рівня фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності), когнітивний (володіння теоретичними знаннями соціально-екологічної безпеки життєдіяльності), діяльнісний (уміння аналізувати закономірності виникнення і розвитку загроз та небезпек навколишнього середовища та використовувати ефективні методи, засоби та правила захисту від них у фаховій діяльності та повсякденному житті), оцінювально-результативний (вміння аналізувати та адекватно оцінювати свою діяльність, прагнення до креативності та самовдосконалення фахової компетентності з соціально-екологічної безпеки).

Для визначення рівня сформованості фахової підготовки з безпеки життєдіяльності, з урахуванням визначених показників і критеріїв, за основу було обрано чотирьохрівневу систему оцінювання за низьким, середнім, достатнім і високим рівнями.

Для високого рівня характерно, що фахова діяльність зі створення безпечних умов навчального процесу стає внутрішньою потребою вчителя, має активно дійовий характер; достатній рівень визначається фаховою значимістю забезпечення діяльності вчителя, що зумовлює позитивне ставлення до їх засвоєння; середній – у мотиваційній сфері переважають мотиви обов'язковості, значущість безпеки життєдіяльності у майбутній професійній діяльності недооцінюється і низький рівень характеризується проявом пасивного ставлення до безпечної фахової діяльності.

Для виявлення ефективності розробленої методики проведено педагогічний експеримент. До педагогічного експерименту було залучено 455 студентів, з яких 220 увійшло до контрольної групи і 235 – до експериментальної. Студенти, що навчалися за програмою соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, входили до

експериментальної групи, студенти, які навчалися за традиційною методикою – до контрольної. Для поділу студентів на експериментальну та контрольну групи було проведено діагностику початкового рівня знань студентів, за допомогою якої визначалися знання студентів зі шкільних предметів «Основи здоров'я», «Безпека життєдіяльності», «Захист Вітчизни» та «Основи медичних знань». Констатувальний етап експерименту показав, що вхідний рівень знань в зазначених групах приблизно однаковий.

Застосовувався природний (в умовах звичайного освітнього процесу) експеримент в експериментальних (ЕГ) та контрольних (КГ) групах. В ЕГ реалізація технології готовності студентів до формування безпечної поведінки здійснювалася шляхом упровадження комплексу визначених вище змісту, форм, методів та засобів, у КГ – за традиційною методикою.

У процесі формувального етапу експерименту відбувся перерозподіл студентів за рівнями готовності до здійснення безпечної життєдіяльності в напрямі збільшення кількості студентів з високим і зменшення студентів із низьким рівнем сформованої компетентності. При цьому кількість студентів із середнім і достатнім рівнем сформованої компетентності загалом не знижується. У той же час, значно вищу готовність до здійснення безпечної діяльності засвідчили саме студенти експериментальних груп.

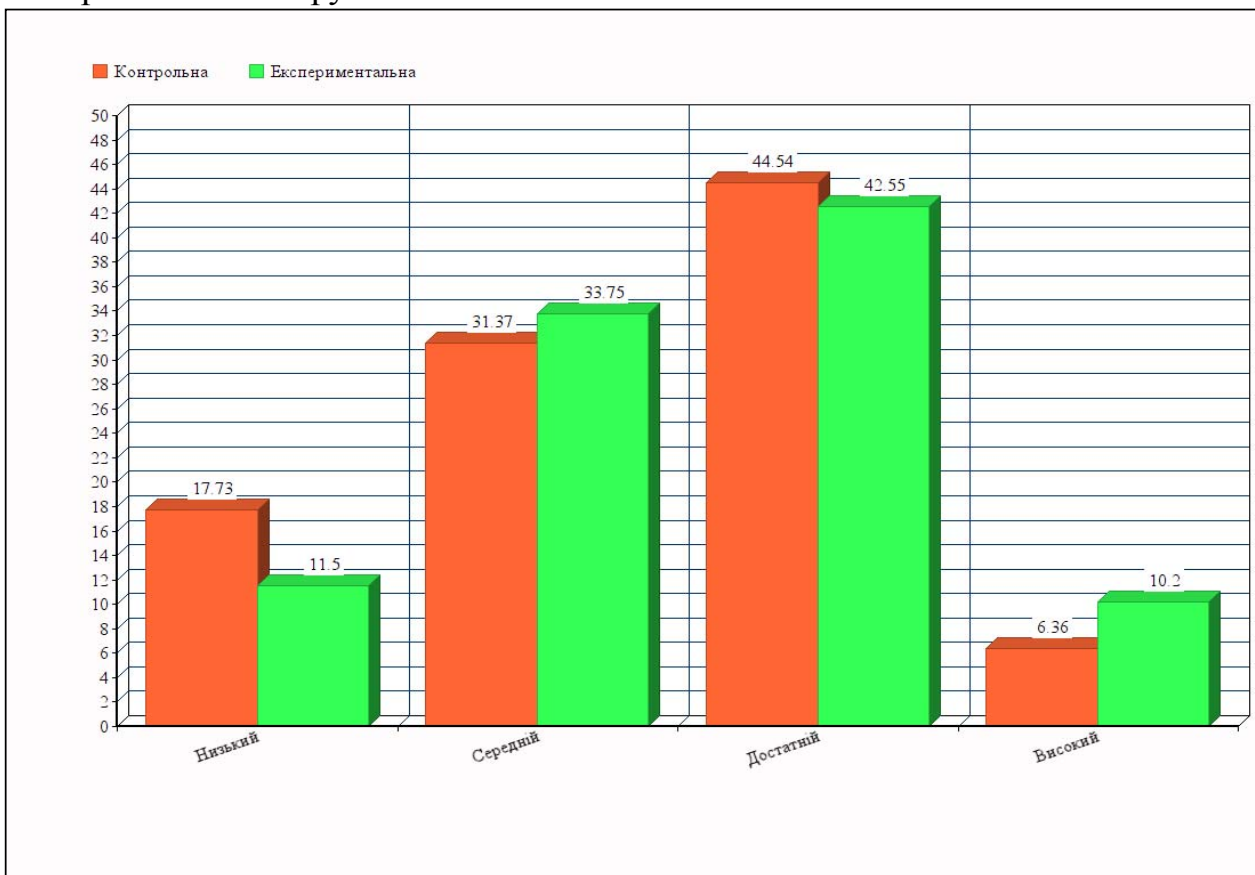


Рис. 2. Динаміка змін у компонентах сформованості фахової компетентності з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій (експериментальні та контрольні групи).

У результаті обчислень за критерієм Фішера-Снедекора при аналізі остаточних даних експерименту виявилось, що спостережуване значення критерію (66,52) значно (на порядок) перевищує його критичне значення (6,59). Тому нульова гіпотеза відхиляється, а приймається альтернативна – про ефективність розробленої технології та розбіжність у сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності в студентів ЕГ та КГ за результатами формувального етапу експерименту. Аналіз результатів дослідження (рис.2) свідчить, що в експериментальних групах відбулися позитивні зміни в показниках, що характеризують рівні сформованості фахової компетентності з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного дослідження щодо розроблення методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій дає підстави сформулювати такі висновки:

1. У сучасних умовах соціального розвитку, безпека життя та діяльності людини обумовлена необмеженою кількістю чинників, що впливають на організм, постійно змінюючись в чисельності та силі прояву, в часі і просторі, а також напрямі, залежить від можливостей людини та існуючих систем захисту. Надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального та виробничого характеру призводять до людських втрат, значних економічних збитків та завдають шкоди навколишньому середовищу. Ось чому стратегічним має бути принцип комплексного вирішення питань безпеки як однієї зі складових якості суспільного життя людини. Доведено, що специфічною особливістю безпеки життєдіяльності є те, що її феномен не можна вивчити методами приватних наук або простим підсумовуванням їх методів. А проблематика охоплює багато областей людського знання (економіку, соціологію, філософію, психологію, екологію) і є результатом взаємодії, цілісного взаємопов'язаного прояву. Досліджено, що інтегрований курс «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності» є ефективним засобом удосконалення системи підготовки фахівців технологічної освіти, формування фахової компетентності з безпеки життя і діяльності майбутніх учителів технологій.

2. За результатами формування фахової компетентності майбутніх учителів технологій були визначені організаційно-методичні умови реалізації розробленої методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності. Для реалізації мети та основних принципів навчання здійснено структурування змісту курсу соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, розроблено методичне забезпечення міждисциплінарного навчання із залученням інтегративної та комп'ютерно-інформаційної технологій. Визначено, що запровадження інноваційних технологій у процес

навчання безпеки життєдіяльності сприяє ґрунтовному засвоєнню теоретичних знань, формуванню загальних системних уявлень, практичних навичок щодо ефективного управління безпечною діяльністю в соціальній та фаховій сферах. Розроблено та апробовано модель навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

3. Розроблена методика навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності є цілісною і містить компоненти (цільовий, змістовий, процесуально-діяльнісний, результативно-діагностичний), взаємозв'язок між якими реалізується на змістовому й функціональному рівнях, що забезпечує досягнення кінцевого результату – формування фахової компетентності з безпеки життя і діяльності майбутніх учителів технологій.

Для реалізації запропонованої методики навчання створено та концептуально обґрунтовано навчально-методичний комплекс. Серед науково-методичних принципів, що знаходять свою реалізацію в навчально-методичному комплексі, виділяємо: науковість, систематичність і послідовність, наочність, доступність, мотивацію. Навчально-методичний комплекс включає:

- навчальну програму, створену на засадах інтегративно-модульного підходу;

- навчальні та навчально-методичні посібники (створені у співавторстві) «Інтегрований курс безпеки життєдіяльності (теоретичні основи)», «Безпека життєдіяльності» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 56061 від 14.08.2014 р.), «Основи охорони праці» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 56062 від 14.08.2014 р.), «Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс)», «Безпека життєдіяльності та цивільний захист і методика їх навчання», «Матеріали для контролю якості навчальних досягнень студентів з курсу «Безпека життєдіяльності», «Навчально-вимірювальні матеріали якості засвоєння знань з курсу «Охорона праці в галузі»;

- методику проведення лабораторного практикуму та практичних занять, що узагальнено визначає мету заняття – змістово-методичні орієнтири навчання, і передбачає свою конкретизацію залежно від теми і рівня оволодіння фаховими компетентностями. Викладач має змогу конкретизувати завдання роботи і, відповідно, змінювати рівень складності роботи. Таким чином, лабораторні і практичні роботи дозволяють здійснювати диференційований підхід до навчання студентів.

- методику організації самостійної роботи, що забезпечується використанням у навчальному процесі індивідуальних науково-дослідних робіт, інтерактивних методів навчання, можливостей мультимедійних засобів та самоконтролю студентів у процесі фахової підготовки з соціально-екологічної безпеки.

4. З метою визначення результативності методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності були визначені показники та критерії, за якими визначався рівень фахової підготовки майбутніх учителів технологій: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, оцінювально-результативний. З урахуванням визначених показників і критеріїв за основу було обрано чотирьохрівневу систему оцінювання за низьким, середнім, достатнім і високим рівнями.

На основі статистичного та кореляційного аналізу результатів педагогічного експерименту виявлено статистично достовірний позитивний результат. Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту підтверджує педагогічну ефективність розробленої методики навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, що виявляється у значному підвищенні рівня фахової підготовки майбутніх учителів технологій. Як засвідчили результати формувального етапу, в експериментальних групах високого досягли 10,2% студентів (у контрольних – 6,36%); кількість студентів з низьким рівнем зменшилась до 11,5% (у контрольних – 17,73%).

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання створення мультимедійних дидактичних засобів для підвищення рівня підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Посібники:

1. Інтегрований курс безпеки життєдіяльності (теоретичні основи) [Навчально-методичний посібник] / Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. – Кам'янець-Подільський: Буйницький О.А. – 2010. – 203 с.
2. Безпека життєдіяльності [Навчальний посібник] / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 276 с.
3. Основи охорони праці [Навчальний посібник] / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.
4. Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс) : Навчальний посібник / Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2012. – 136 с.
5. Безпека життєдіяльності та цивільний захист і методика їх навчання: навч. посіб. / [Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Чорна О.Г. та ін.]– Кам'янець-Подільський: ТОВ "Друк-сервіс", 2014. – 244 с.
6. Чорна О.Г. Матеріали для контролю якості навчальних досягнень студентів з курсу «Безпека життєдіяльності»: Навчально-методичний посібник / Т.П. Поведа, О.Г. Чорна. – Кам'янець-Подільський. – 2012. – 44 с.

7. Чорна О.Г. Навчально-вимірювальні матеріали якості засвоєння знань з курсу «Охорона праці в галузі»: Навчально-методичний посібник / Т.П. Поведа, О.Г. Чорна. – Кам'янець-Подільський. – 2012. – 40 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

8. Чорна О. Г. Питання удосконалення викладання «Безпеки життєдіяльності» студентам вищих навчальних закладів / О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2008. – Вип.14. – С. 218-219.

9. Чорна О. Г. Елементи фізичних знань на заняттях з безпеки життєдіяльності / В. В. Мендерецький, О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол. : П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2009. – Вип. 15. – С.296-300.

10. Чорна О. Г. Інтеграційні тенденції в процесі підготовки майбутнього фахівця / О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол. П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2010. –Вип. 16. – С. 122-124.

11. Чорна О. Г. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх вчителів при вивченні безпеки життєдіяльності / Л. А. Сидорчук, О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна (редкол.: П.С.Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін. – Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. 17. – С. 174-176.

12. Чорна О. Г. Значення навчання з безпеки життєдіяльності в освітній системі України / В. В. Мендерецький, У. І. Недільська, О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол. : П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2012. – Випуск 18. – С.215-217.

13. Чорна О. Г. Науково-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів безпеки життєдіяльності / О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [Редкол.: П.С.Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2013. – Вип.19. – С. 337-339.

14. Чорна О. Г. Роль лабораторного практикуму з безпеки життєдіяльності у професійній підготовці вчителя / О. Г.Чорна // Наукові записки. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2014. – Випуск 6. – С. 223-229.

15. Чорна О. Г. Методичні аспекти вивчення цивільного захисту майбутніми вчителями / О. Г. Чорна // Наукові записки.– Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 2. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В.Винниченка, 2015. – Випуск 7. – С. 291-296.

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

16. Чорна О. Г. Організація самостійної роботи з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищій школі / О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол.: П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2014. – Вип. 20. – С. 303-305.

17. Чорна О. Г. Міждисциплінарна інтеграція як мета та ефективний засіб у професійній підготовці майбутніх вчителів технологій / Л. А. Сидорчук, О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол.: П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 21. – С. 272-275.

Статті та доповіді у збірниках матеріалів конференцій:

18. Чорна О. Г. Тестова перевірка з безпеки життєдіяльності як одна із форм проведення контролю знань / О. Г. Чорна // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Випуск 9. У 5-ти томах. – Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2010. – Т. 2. – С. 69-70.

19. Чорна О. Г. Соціальна компетентність у структурі професійної підготовки вчителя / О. Г. Чорна // Матеріали конференції ["Засоби і технології сучасного навчального середовища"], (Кіровоград, 23 травня 2014р.). – Кіровоград: ПП "Ексклюзив-Систем", 2014. – С.44-45.

20. Чорна О. Г. Системність у підготовці з безпеки життєдіяльності майбутнього вчителя / О. Г. Чорна // Засоби і технології сучасного навчального середовища: Матеріали конференції, м. Кіровоград, 22-23 травня 2015р. / відповідальний редактор: С.П. Велично. – Кіровоград: ПП «Ексклюзив-Систем», 2015. – С. 188-190.

21. Чорна О. Г. Чорна О. Г. Організаційно-методичні умови забезпечення інтегрованого курсу «безпека життєдіяльності» / О. Г. Чорна // «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України»: Матеріали II Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 133-134.

АНОТАЦІЇ

Чорна О.Г. Методика навчання соціально-екологічної безпеки життєдіяльності майбутніх учителів технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни). – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У дисертаційній роботі запропоновано методику навчання інтегрованого курсу соціально-екологічної безпеки життєдіяльності для майбутніх учителів технологій.

У роботі виділено основні напрямки дослідження, теоретично обґрунтовано застосування інноваційних технологій при вивченні соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, насамперед міждисциплінарну інтеграцію дисциплін з безпеки життя і діяльності та використання інформаційних технологій.

Встановлено, що інтеграція при формуванні компетентностей з безпеки життєдіяльності у майбутніх вчителів технологій відображається у змісті та структурі фахової освіти та освіти з безпеки діяльності, що дозволяє сформувати у студентів цілісний світогляд.

Визначено концепцію створення міждисциплінарного курсу з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності, яка ґрунтується на загальних наукових ідеях, що дозволяють здійснювати синтез дисциплін, а також, на наявних методологічних передумовах для формування нового курсу й на необхідності досягнення вимог суспільства до вищої освіти.

Запропоновано навчально-методичне забезпечення для реалізації методики навчання інтегрованого курсу соціально-екологічної безпеки життєдіяльності: навчальну програму на засадах модульності; методику проведення лабораторного практикуму; методику організації самостійної роботи, що забезпечується використанням у навчальному процесі індивідуальних науково-дослідних робіт, інтерактивних методів навчання, можливостей мультимедійних засобів та самоконтролю студентів у процесі підготовки з соціально-екологічної безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: методика навчання, фахова підготовка, інтеграція, соціально-екологічна безпека життєдіяльності, навчально-методичне забезпечення.

Чорная О.Г. Методика обучения социально-экологической безопасности жизнедеятельности будущих учителей технологий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения (технические дисциплины). - Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2016.

В диссертационной работе предложена методика обучения интегрированного курса «Социально-экологическая безопасность жизнедеятельности» для будущих учителей технологий.

В работе выделены основные направления исследования, теоретически обосновано применение инновационных технологий при изучении безопасности жизнедеятельности, прежде всего интеграция дисциплин безопасности жизни и деятельности, использования информационных технологий. Доказано, что специфической особенностью безопасности жизнедеятельности является то, что ее феномен нельзя изучить методами частных наук или простым суммированием их методов. А проблематика охватывает многие области человеческого знания (экономику, социологию, философию, психологию, экологию) и является результатом взаимодействия, целостного взаимосвязанного проявления. Определено, что интеграция при формировании компетентностей по безопасности жизнедеятельности в будущих учителей технологий отражается в содержании и структуре профессионального образования и образования по безопасности деятельности, позволяет сформировать у студентов целостное мировоззрение. Доказано, что интегрированный курс «Социально-экологическая безопасность жизнедеятельности» является эффективным средством совершенствования системы подготовки специалистов технологического образования, формирования профессиональной компетентности по безопасности жизни и деятельности будущих учителей технологий.

Определена концепция создания междисциплинарного курса по социально-экологической безопасности жизнедеятельности, основанная на общих научных идеях, позволяющих осуществлять синтез дисциплин, на имеющихся методологических предпосылках для формирования нового курса и необходимости достижения требований общества к высшему образованию. Методическая система формирования *профессиональной подготовки по социально-экологической безопасности* – целенаправленное и динамическое образование, основанное на концептуальных условиях: методическая система основана на засадах междисциплинарной интеграции и принципе информатизации; обучение содержания теоретической, практической и методической подготовки происходит за принципами модульного обучения и единства содержания с процессуальной составляющей обучения; обязательность методической составляющей и профессиональной направленности обучения социально-экологической безопасности жизнедеятельности. Определено, что внедрение инновационных технологий в процесс обучения безопасности жизнедеятельности способствует обстоятельному усвоению теоретических знаний, формированию общих системных представлений, практических навыков по эффективному управлению безопасной деятельностью в социальной и профессиональной сферах.

По результатам проведенного исследования определены критерии (мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный, результативный) и показатели уровня профессиональной подготовки по социально-экологической безопасности жизнедеятельности будущих учителей технологий. Анализ компонентов, критериев и их показателей профессиональной подготовки по социально-экологической безопасности жизнедеятельности, а также специфика подготовки будущих учителей технологий позволяет определить уровни формирования профессиональной подготовки будущих учителей технологий: высокий, достаточный, средний, низкий.

Предложено учебно-методическое обеспечение для реализации методики обучения интегрированного курса безопасности жизнедеятельности: учебная программа на основе модульности; методика проведения лабораторного практикума; методика организации самостоятельной работы, обеспечивается использованием в учебном процессе индивидуальных научно-исследовательских работ, интерактивных методов обучения, возможностей мультимедийных средств и самоконтроля студентов в процессе профессиональной подготовки по безопасности жизнедеятельности. В работе предложено использовать в процессе обучения социально-экологической безопасности жизнедеятельности инновационные педагогические методики, связанные с использованием активных методов обучения, в частности, ситуационную методику. Раскрыто, что дидактическое значение применения ситуационной методики обучения проявляется в использовании принципов проблемного обучения, принципа эмоциональности обучения и органического сочетания теории и практики, получение возможности для развития профессионального мастерства, организации знаний по приобретенному опыту, который подкреплено теорией; разнообразии самостоятельной работы студентов; сочетании применения различных методов, приемов и создании новых методик на основе ситуационной. С целью повышения уровня преподавания и качества обучения интегрированного курса разработаны методические рекомендации для студентов по выполнению лабораторного

практикума, практических работ, создан тезаурус основных понятий и терминов курса «Социально-экологическая безопасность жизнедеятельности», подобрано лабораторное оборудование и инструкции к его использованию, учебные и учебно-методические пособия.

Ключевые слова: методика обучения, профессиональная подготовка, интеграция, социально-экологическая безопасность жизнедеятельности, учебно-методическое обеспечение.

Chorna O.G. Methods of social and environmental life safety training of future technology teachers. – Manuscript.

Thesis for receiving a candidate of science degree on specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Training (Technical Disciplines). National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The thesis suggests the methods of the integrated course on social and environmental life security for future teachers of technologies.

The paper highlights the main areas of the research. The use of innovative technologies in the study of social and environmental safety of life is theoretically justified, especially interdisciplinary integration disciplines of life safety and activity, and the use of information technologies. It was established that the integration of competencies in the formation of life safety technologies of the teachers is reflected in the content and structure of professional and life safety education. It allows the students to form a coherent worldview.

The concept of creating an interdisciplinary course on social and environmental life safety is defined. It is based on general scientific ideas that enable the synthesis of disciplines on existing methodological preconditions for the formation of the new course and the need to achieve the society requirements for higher education.

Educational and methodological support for the implementation of teaching methods of social and ecological life safety integrated course is suggested: the curriculum based on the principles of modularity; methods of laboratory workshop; method of independent work, provided with the use of individual learning process of research, interactive teaching methods, multimedia means and students self-control in the professional training of social and ecological life safety.

Keywords: methods of teaching, professional training, integration, social and environmental safety, training and methodological support.



Підписано до друку 22.09.2016 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 294
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.